

Батчаланы
Мусса

с(корач)2
Б 28

ЁМЮРНЮ
ДАУУ

А
кореч.
1917

*Батчаланы
Мусса*

ЁМЮРНЮ
ДАУУ

Назмула
бла
поэма

Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю
Черкесск. 1979

С (карач) 2
Б 28

Карач. 1917

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бѣлюмю, 1979.

МУРАТ

Кирсиздиле, джыламукъча,
Джангур тамчыла,
Тереземден джуадыла
Букъуну ала.

Мен кесими таныгъанлы
Этеме мурат —
Ким болса да «сау бол!» дерча,
Этерге бир зат.

Ма бу джангур тамчыланы
Болургъа бири,
Джан аямай, джер юсюнден
Джууаргъа кирни.

НАСЫБ

Сагъыш этсенг, бек сейирди,
Бек тюрлюд джашау.
Насыб марай айланабыз,
Тёрт джаныбыз тау.

Башыбызда, узакъ кёкде —
Узакъ булутла.
Аллыбызда — келлик кюнден
Алтын умутла.

Биз билебиз — хар къайда да
Насыб барды, бард!
Алай эсе, нек болабыз,
Аны сакълай, къарт?

Насыб кёбдю! — ол тюз эсе,
Нек багъад алай?
Нек ёлелле аны кюсей,
Аллына къарай?

Тууарыкъла, туугъанла да,
Кириб джашаугъа,
Тебрейдиле джууаб излеб
Бу соруулагъа.

Кёбле насыб табадыла,
Джитирек болуб,
Бир-бирле уа къыйынд дейле
Насыбны джолу.

Таурухмуду? Эски джырмыд?
Тюшмюд? — Ким билед?!
Насыб меннге гитчеликден
Былай кёрюнгенд:

Узакъдан да бек узакъда,
Кюн чыкъгъан джерде,
Тюрленмейин бирча туруб
Хар ёмюрледе,

Бир тау барды — джангыз кёушла
Къоннган юсюне,
Джулдузланы ол тизеди
Акъ джитисине.

Тёгерегин аякъ салмаз
Бузлу тик этиб,
Ол насыбны джашырады,
Бу сыфат бериб.

Ма ол бууну тутайым деб,
Болуб джолоучу,
Булут басхан тар ёзенден
Чыгъады уучу.

Кёлю таукел, кёлу батыр,
Ётюрлюк къанда,
Елюм бла джагъалаша
Хар къая ранда.

Къарыу кетиб,
къол да, бут да
болсала бечел,
Ёлюм, келме, —
сан кетсе да,
джюрек къанатлыд...
Сый джойсам а!
«Ай ёлгеенг
андан эсе», — десе эл,
Ёлюм, джаным,
ол сагъатда
меннге дженгил кел.

ТАШ СУРАТ

Тау айрыдан кюн къарайды.
Кёзню джити къаматыб.
Къая ранда чорт бурну бла
Къуш ариулайд къанатын.

Артында уа — сары джылан,
Миниб къая башына,
Къурч чыбыкъча чулгъаннганды,
Хазырлана чынгаргъа.

Бир заманда сакъ къанатлы,
Сезиб джууукъ аджалын,
Элияча, къанат къагъыб,
Джыланнга бургъанд аллын.

Башланганды къяя ранда
Джашау ючюн кюрешу,
Бирине ёлюм боллукъду,
Бу огъурсуз тюбешиу!

Тюк тюшеди, тер агъады,
Къан чачылад ташлагъа —
Къарыуун бошай тебрейди
Кюрешуню башлагъан.

Тауушу бла тау сангсыта,
Ачыудан къайнаб къаны,
Къурч къанат бла уруб, басханд
Къуш тюбуне джыланны.

Ётгюр кёзле къаматхандыла
Уу кёзлени джилтинин...
Дуу джанады кёлтюралмай,
Къуш джыланны итлигин.

Ол туююшню кёрген биреу
Ишлегенд ташдан сурат:
Къуш къяяда къанат кериб
Джыланны этин джыртад.

Джашай баргъан таш суратны
Магъанасын тынч билед:
Дунияда терслик болса да,
Ол тюзлюкню тюбюндед.

СОКЪУРАНМАЙМА

Сен да, мен да кёзлюлебиз... Алай а
Эки тюрлю къарагъанбыз джашаугъа.
Сен джап-джашил кенг ёзеннге тюшгенсе,
Мен чыкыгъанма джити башлы таулагъа.

Сени юйюнг таб джердеди. Ышыкъдад
Мен тургъан джер боранлыды, сууукъду.
Этгениме сокъуранмай джашайма;
Мени юйюм джулдузлагъа джууукъду.

ДУГЪУМ ТЕРЕК

Бек мийикде, мор къаяны арасында,
Ташны джарыб, дугъум терек чагъады,
Калак аяз келе-келиб сызгырса,
Кёгетлери къая раннга агъады.

Ол мийикге бир джолоучу чыгъалмайд,
Дугъум барды—мадар джокъду ашаргъа...
Хайыр берлик туююл эсенг кишиге,
Ташны тешиб нек термилдинг джашаргъа?!

ОЛ ТАШЛЫДЫ, АЛАИ А

Тау джолланы кенглерини бири бла
Бара-барыб, сиз боллукъсуз кёрюрге:
Ол сиз келген арба джолдан айырылыб,
Джаяу джолчукъ айланады тик ёрге.

Ол тайгъакъды, ол ташлыды, алай а,
Аны салгъан ёмюрлеге сау болсун —
Ол тиклени сайлаб алгъанд, унамай
Кёбле баргъан уллу джолну букъусун.

АТАМ

Джол ишлейбиз атам бла мен,
тауну чачыб,
къая тешиб, таш кемириб...

Токъмакъ ауурд,
токъмакъ темирд,
токъмакъ бла туююб, атам
къаяланы дюнгордетед,
зангырдатад...

Арымайды, ишлейд атам,
талмайдыла билеклери,
дуппур-дуппур къобадыла
кёб ишленген санларында
кёб ийленген сингирлери...

Ишлей тургъан тёрт санына
къараб турсанг,
кебден чыкыгъан кърч адамгъа
ушайд атам...

Бара-барыб арыса уа,
солуюм деб, кърызгъан сыртын
ташха тиреб, сирелсе уа —
таудан тюшген деменгили
сослан ташха ушатама
мен атамы...

1973

ТОЙДА

Тойда кърыймай тебсетдиле
аккамы...

Харс уралла джаш адамла
аккагъа —
кенг арбазда тебсейд аккам
кёлю бла.

Кърбуз кързыуд,
харс кърэгъылад...

Билеклерин, къруш къранатча, кериб кенгнге,
аягъыны табанлары тиймей джерге,
акка барад.

Эртделеде озуб кетген
джаш заманын сюрген кирик.
бек гузаба
акка барад.

Акка бла хоншу кызычык
тебсейди,
къарт акка бла кёккёз кызычык
тебсейди.

Эки кълун къанат этиб
барад кызычык кенг арбаздз.
Барад кызычык
Кълубулуб.

Барад кызычык кенг арбазда,
джетиб келген къартлыгындан
къачхан кирик...
Джарык тойда
тюлме жарык —

Мен билеме:
джаш заманын акка сюрюб
джетмезлигин...
Мен билеме: кёккёз кызычык
къартлыгындан
къачыб узак
кетмезлигин...

КЪАРТ АНАМЫ ДЖАШЛЫГЪЫ

Къарт анамы джыйрыкъ бетин,
тюзетирге излегенча,
сылай-сылай,
чыммакъ болгъан эшмелерин
тарай-тарай,
мутхуз болгъан кёзлерине
къарай-къарай,
эгечимден туугъан кызычыкъ —
суу суратча, сейир сабий —
сейирсиниб сора эди:

— Амма! Джашлыкъ деген затынг
бусагъатда къайда тасды?
Къайры кетгенд?
Нек кетгенди?
Къалай кетгенд —
атха миниб къачханмыды?
Суугъа жириб джюзгенмиди?
Къанат битиб учханмыды?
Не кёб джашаб турсанг да сен,
нек турмайды ол биргенге?

Мыдах эди тюрсюнчюгю,
Мутхузелле кёзчюклери.
(Къарт къатынны джазыкъсына болур эди,
гинджи кибик, арну кызычыкъ).

Амма анга айта эди:
— Джаным-кёзюм!
Джашлыкъ деген аллай затды:
джити кёздю,
джарыкъ сёздю,
сакъ кёулакъды,
къара чачды,
къара къашды,
тенг тизилиб,
чыммакъ къарча, джылтырагъан
тишледиле,
къол джетгенлей, тыныб баргъан
ишледиле..

Джер юсюнде андан уллу
джокъду байлыкъ...
Джер юсюнден кете тебреб,
ол байлыкъны мен биргеме
алыб кетсем,
боллукъ эди
уллу айыб..

Тюзге-таугъа ол кетмегенд
менден къачыб —
джашлыгъымы тауусханма
хар кюн сайын башхалагъа
бирер кесек кесим чачыб..

Джашлыгъымы, юлюш этиб,
бир кесегин къызларыма
берген эдим,

бир кесегин джашларыма
берген эдим,
бир кесегин къарт акканга
берген эдим.

Сеннге уа мен, джалым-кёзюм.
байлыгъымдан
ма бу эки
дугъум кёзню,
ма бу эки
тогъай къашны.
ма бу къара
бурма чачны берген эдим...

ТИЛ ДЖАНГЫЗДЫ

Джай чалкъыда атам ишин
эркишича биширгенин
кёргенимде,
былай айтыб юреттенин
тюшюрген эм
мен эсиме:
«Тил джангызды,
къулакъ экид,
кёз да экид,
бир сёлөшсенг,
эки тынгыла,
эки къара...

Тил джангызды —
ариу сѣлеш,
ачыкъ сѣлеш,
аз сѣлеш ,
аз сѣлеш да,
кѣб ишле...

Тил джангызды,
къол экиди,
эки къолда —
он бармакы!
Айтханынгдан
этген затынг
он кереге
кѣб болсун...

ГЮРБЕДЖИДЕ

Гюрбеджиде
кѣрюк юрюб,
от гюрюлдеб,
темир къызыб,
тѣш дюнгюрдеб
джер джююлдеб,
барады иш.

Хота къысыб,
бети къызыб,

кѣлегини
эки дженгин
ѳрге бюклеб,
темир туююб
кюрешеди
темирчи.

Сол джанындан
темир алыб,
отха сугъуб,
тѳшге салыб,
чѳгюч къагъыб,
джукъа джазыб,
тешиб, кесиб,
темирледен
не суюсе да
аны этиб,
ол темирчи
барад тизиб
онг джанында табхэгъз.

Сууукъ темир,
отда къызса,
хыре болуб,
бой салады
темирчиге.
Бюгюледи,
эзиледи, чюй болады,
нал болады,

не десе да
ол болады.
Темирчини айтханына
бой салыргъа
хазыр болуб
сакълаб тургъан
темирлени
ичлеринден
бир башхаракъ темир кесек
чыкыгъанды...

Джазылыргъа
унамайын,
бюгюльорге
унамайын,
нал болургъа
унаманын,
чюй болургъа
унамайын,
тамам къаты
темир кесек
джаргъан эди
темирчини джюрегин,

Не иги бла,
не аман бла
аны харсха
келмезлигин
таныгъанлай,

темирчини
хыны кьолу
аны ол кюн
атыб ийгенд
эшик таба.

Ол темир а
темир тюл эд —
кьурчну тамам асылы эд,
ол табханы эм башында
сакъланыргъа
тыйыншлы эд...
Къара темир
джарамагъан
кёб джерледе
джарарыкъ эд,
бююлюрге
унамай.

ДЖОЛОУЧУ

Мечиланы Кязимге

— Бутакъланы
джайыб, кериб кенгине,
Тамырланы
ийиб джерге тереннге,
Бу кьум тюзде
кесим джангыз ёсеме,

Хапар сора
салкыныма келгенге.
Иссиди кюн,
джокъду не джел,
не булут —
Бери къайт да
санларынгы бир солут...
Нек мыдахса,
акъ сакъаллы къонагъым?
Джашауунгдан
этмегенча чырт умут?!
— Джашаууму
джашай-джашай
ашырдым,
джырлай-джырлай,
джыларымы
джашырдым!
Джарлылагъа
джан аурутуб,
джюклерин,
къарт болгъунчу,
тёрт бюклениб
ташыдым!
Сандан озуб,
джаннга джетсе ауурлукъ,
себеб болмай
кёре эдим чыртда джукъ.
Кюлтюм болуб,
джара болуб джюрегим,

Хорлаб барад
мени къартлыкъ,
онгсузлукъ.
Не этейим мыдах болмай, къарт эмен?
Тууб келе,
толу этиб,
Бир хызен
насыб ала
келалмадым дуниягъа...
Ёлюб бара,
не къояйым халкыгъа мен?!

— Кёб кыйналма,
акъ сакъаллы къонагъым! —
Барды сеннге себеб боллукъ
джомагъым:

Къара бери —
салкын этиб къум тюзню,
солутама,
ким да болсун — джолдагъын.

Ёлюм келиб,
туралмасам мен чагъа,
Отун болуб,
джыйыллыкъма джатмагъа,
Чапракъларым
салкын бере тургъанча,
Джаркъларым
турлукъдула
от джагъа.

БЕЧЕЛ БОЛУБ ДЖАШАБ БАРГЪАН
ГЕННАДИЙ ГОЛВАТЫЙ ТЕНГИМ
АЙТХАН НАЗМУ

Керек болса,
сокъур адам
Хыны-хыны
къараялмаз!
Тилсиз адам
ачы тилли
болалмаз!
Къолсуз адам
сауут-саба
туталмаз!
Бутсуз адам
атлаб алгъа
баралмаз!
Керек болса,
тилсиз адам
Хыны кез бла
къараялыр!
Сокъур адам
ауузундан
Ачы таууш
чыгъаралыр!
Бутсуз адам
сермеб сауут
алалыр!
Къолсуз адам
алгъа атлаб
баралыр!

Ёлген кюкюмде,
кьолумдан келсе,
нгилик этер кёбге мен
«Аргъы дунягъа»
алыб кетерем,
тыкъ-тыкълаб
эки хызен!
Бир хызенде
дуняны
аракъы сууун.
Андан сора
хар кимни джарсыуун.
Кёк эшекчикни
ауур джюгюн,
сабийни кёзюне тюшген
хапчюгюн,
Мыжыкъ байталны
джауурун,
чубар джыланны
къара ууун.
Андан сора да
бютеу дуняны аурууун.
Бир хызенде уа,
сыйындыралсам,
алыб кетер эм биргеме
джаншакъ адамны дауурун!

Туугъан кюнюмде,
мадарын табсам,
ала келир эм
бери мен

эки кълумда
топпа-толу
эки хызен.

Биринде —
джигитге саугъа.
Кёк кырдык —
таугъа,
Джалан аякъгъа —

чабырлыкъ.
Дженгил адамгъа —
сабырлыкъ.

Джанбаш чалманнга —
базыкъ тиреу.

Ашхы адамгъа —
бюсюреу.

Къутсуз ёзеннге —
берекет.

Бетсизлеге — уят,
уятсызлагъа — бет.

Бир хызенде уа —
халкъыма насыб.

Джюрек тынчлыкъ бла

Толу къууанчны —
тургъанлагъа джарсыб.

Сангырау адам
джырай билед,
Тилсиз адам
тынгылай билед,
къолсуз адам
тебсей билед,
бечеллеге
тепси келед.

Елген джарлы
джерде джатад.
Не джарлы да
этед бир зат.

Джангыз бир джан
табмайд дагъан,
Джангыз биреу
кёрмейд тиреу:

Джуртсуз къалгъан,
элсиз къалгъан
сокъурдан да,
сангыраудан да,
тилсизден да,
тенгсизден да,
бечелден да,
ёлгенден да, —
барындан да
джарлы болад!..

«Джол болмайды джолоучусуз.
Джолубузну ишлеб кетсек,
келликдиле джашларыбыз
ёмюрлени... джылланы...» —
Деб, атала сыйдам этиб
кюрешгенле
биз абынмай джюрюб баргъан
джолланы...

Дыранбаш эд юйчюгюбюз,
топракъ эди чардагъыбыз...
Былыр джазда таякъ джангур
джаугъанында,
атам, кържкъуб, ёрге-ёрге
къарай эди,
агъар да деб межямыбыз...

Быйыл къошда, джата тебреб,
атам кёкде джулдузлагъа,
булутлагъа, джарыкъ айгъа
къарагъанын кёргенимде,
кёк да, джер да бирге болуб,
дуния меннге бир мазаллы
бир таб межям
кёрюнген эд...

Атам алкъын къазауатдан
къайтмагъан эд...
Тамам тансыкъ болгъан эдим
атама...

Анам бир кюн, къараб туруб,
ахсынган эд, былай айтыб:
«Тюз бурнундан тюшген кибик,
джашчыкъ, ненг да
бир бек ушайд
атанга...»

ТУРНАЛА

Кюн мутхузду,
Буз басады
Кёзлеулени юслерин.
Къач аязда
Суууталла
Къаяла ёшюнлерин.

Алтын чапракъ
Эртде акъгъанд,
Чарс басады тауланы,
Кёкюрек солуйд
Ушатмайын
Сууукъ, мылы хауаны.

Булутланы
Башлары бла,
Чапракълача саргъала,
Къыбылагъа
Джан атханла
Узунбоюн турнала.

Тау артлада
Джандет джылыу
Табарыкъдыла ала...
Анда хаман
Кюн тийибди
Чайкъалалла будайла.

Мен да насыб
Излер эдим
Кюн батмагъан джагъада,
«Къарачай» деб
Насыб берген
Джер болмаса дуняда.

САЛАМ, ТЕНГИЗ

Салам, тенгиз!
Ма быллайменг? Ант этдир,
Кёкюрегимде тохтады
солугъаным:
Джети джукълаб
акъылымда джокъ эди

Туура быллай,
улуу, ёхтем болгъанынг.

Кюн батханда —
къурум бетли румынла,
Кюн чыкыгъанда —
эрменлиле, эбзеле,
Бир джагъангдан
бир джагъанга джеталмай,
Кёб дыгалас
этедиле кемеле.

Къарт эмеген
тегенени элтгенча,
Батыр сууунг
алгъа элтед аланы,
Оюнла уа
кёргюзтесе, дейдиле,
Бир-бирледе,
тутса сени аманынг.

Эртде,
сабий заманымда, кесими
Бек кёб джылны бек
уллугъа санадым,
Энди, сени кёргенимде,
ёсдюм да,
Бек гитчечик болгъанымы
ангыладым.

Ким кѣргенди деу тенгизни

тынчайыб?!

Сыйырылгъан эркинлигин къайтарыгъа

Ол талпыйды, ёхтем сууун

кенг джайыб.

Ол кюрешед!

Дертден толгъан ауур толкъун

Таш буруугъа ёшюн уруб

ууалад.

Ызындан а,

демлеширге хазыр болуб,

Олсагъатлай башха толкъун

терк тууад.

Ол толкъун да

ол туруугъа джанын атыб,

Ууалады, чачылады,

мынчакълай...

Бу кюрешде бек кѣб джылла

озгъандыла,

Энтда кѣб джыл озарыкъды

ма былай.

Кюреш, тенгиз!

Силде ёхтем толкъунланы!

Кюрешгенни келлик кюню —

аламат.

Боюнсхагъа бой салгъаннга

налат болсун,

Бугъоуларын чачмагъаннга —

джюз налат!

Сау кълал, тенгиз!
Мен ызыма кетеме.
Кѣк джагъангда
толу насыб чекдирдинг,
Сау кълал, тенгиз!
Джюз джыл болгъан аккача,
бек кѣб затха
бек кѣб сагъыш этдирдинг.

Сирелеме
кесим джангыз джагъангда,
Акъбаш толкъун
кѣмюк силдейд ташлагъа,
Къарачайгъа къайтыб барыб,
мен сенден
Кѣб хапарла айтырыкъма
джашлагъа.

Марда билмей
уллу кѣллю болгъанла
уллулукъну
не болгъанын билсинле,
Абаданнга тергегенле
кеслерин,
Мен кѣргенча,
келиб сени кѣрсюнле.

Къара тенгиз мыдах эди.
Толкъунлары
Аунай элле, бир-бирине къаланыб.
Кёк джагъада,
сары къумну сыйдамында
Мен атынгы джаза эдим
къадалыб.

Озгъун толкъун джазгъачымы
кетере эд.
Кёмюк эте,
ёрлеб келиб къатыма.
Сен къайтгъырма!
Саулай тенгиз джукъ эталмаз
Джюрегимде джашаб тургъан
атынга.

ТУРЧУН ЕРГЕ, АЛАҚАШЫМ

Къарагёген чырпылада
Отлаучан эд
Байталыбыз...
Къарагёген
Чырпылагъа
Бомба тийди
Бир бек табсыз.

Учуб баргъан самолетха
Этмеген энг

Чырта заран...
Алай ачы нек кишнединг,
Ачыдымы?
Бекмид джаранг?

Тоб атхан да излемей эд,
Алакъашым,
Сеннге хата —
Адамланы кырайым деб,
Сени ургъанд,
Билмей ата.

Сени мараб атмагъанды,
Кёкде баргъан
Ол джаныуар,
Аркъауунгу чорт кыркъмаса,
Этер эдик
Бир зат, мадар.

Акка бир бек кыйналлыкъды,
Кёкге къараб,
Айта налат,
Алайсыз да кёб кыйынлыкъ,
Бергенд анга
Бу къазауат.

Ай да турмай табарыкъ энг,
Елмей кълсанг,
Меннге бир тай.
Кёб зат тюлдю мен тилеген —

Чыдасанг а
Джангыз бир ай.

Тюгел тууб бошагынчы,
Токъ кърнынгда
Елген тайны
Ким кёрсе да, кыйналлыкъды,
Чыда, джаным,
Джангыз айны.

Джашларына табмагъанча,
Табмаз аккам
Сеннге тѣзюм.
Турчун ёрге, Алакъашым,
Тѣртаякълы
Къаракѣзюм.

АЙЮ МАМУРАЧ

Къурчдан сынджыр—ауур сынджыр
Тизгендиле
Темирчиле.
Къарт болгъунчу айланлыкъса,
Орамлада
Азаб чеге.

Бусагъатда болмаса да
Кѣзлерингде
Огъурсузлукъ,

Есе барсанг, кѣб ѳгюзню
Этер эдинг
Союб тулукъ.

Мал кѣоймагъан кѣарт атангы
Джигит уучу
Мараб атханд.
Ауузунга башлыкъ байлаб,
Келтиргенди
Салыб атха.

Кѣалай кѣачыб кѣутулмадынг?
Билмеймединг,
Хомух, чаба?
Да энди уа бош кѣарайса,
Бош кѣарайса,
Чегет таба.

Кѣурч сынджыргъа бек бегибди
Бурнунгдагъы
Темир тогъай,
Айлан энди элден элге,
Хар ким кюле,
Сен да аунай...

Тюкю башны бош булгъайса,
Дугъум кѣзден
Чыгъарыб суу...
Кѣрмеймисе — кѣалмагъанды
Сени иенгде
Джазыкъсыныу.

Эл сабийле ойнайдыла
Къабыргъанга
Чанчыб таякъ,
Къарг ийенг да бек хыныды,
Айлан дейди,
Чёмелтаякъ,

Ала сенден онглудула —
Этдирелле
Айтханларын.
Чыда, шохум, — айю бала,
Чыдамайын
Джокъ мадарынг.

Тырнакъларынг кесилгенди,
Къозугъанны
Тырнама деб,
Луузунгу байлагъанла,
Кёргюзтмезча
Гырнау адет.

Къурчдан сынджыр, ауур сынджыр
Тизгендиле
Темирчиле.
Кюн батхынчы айланаса,
Орамлада
Азаб чеге.

Кюн батса уа, айю бала
Терен кириб

Терисине,
Мурджарында баш кыагыады,
Джангыз затха
Сейирсине:

«Эки аякылы бу инсанла
Не табалла
Мениге кыараб?
Нек туралла кыачыб кетмей
Чегетлеге
Елюм кыара?..»

АЙ КЕЧЕ

Келинчикча кыубулгыанды
Булутлада ай.
Тау арада, кыуш уяча,
Турад Кыарачай.

Нарат нйис джайылгыанды
Рахат эллеге,
Джулдуз джарыкы тегюледи
Тар ёзенлеге.

Сен кыатымда олтураса,
Кыол кыолну кыысханд.
Кёб сюерге, бек сюерге
Этилгенди ант.

Джулдузланы мутхуз этиб
Акъ джанады ай.
Тынчаяды тау арада
Бизни Къарачай...

СОКЪ КЪОБУЗНУ

Джауады, джауады,
джауад тохтаууз,
Тубан ёзеннге басыннганд.
Джарыкъ тартыуун
бошаймай, къобуз
Сени къолунгда ахсыннганд.

Мутхуз сыртлагъа
кёз нйгенсе терен,
Сагъыш мыдахлайд бетинги...
Мени айтханынгда
сюе эсенг сен,
Лйыр къайгъыдан эснги.

Сокъ къобузунгу...
Тохтарла джауумла,
Кёкден булутла кетерле.
Сюйюлмей, не сюймей
джашаб баргъалла
Эркинле къайгъы этерге.

Саггыш да, бушуу да
Ала этсинле,
Сюе билген а айтсын джыр.
Ойнат кьобузну...
къайгъыла кетсинле,
Тубан ёзенден чачылыр.

ЭКИБИЗ

в а л ь с

Кюн батар-батмазлай,
кёрюндю кёкде ай,
ёзенде джандыла
шынкъартла...
Баш къаггыб, чайкъалыб,
назлагъа таяныб,
тюш кёрелле
джашил наратла.

Сау кюнню бугъунуб,
теберди гудугъа
кечеги «хан» —
гылын къуш чыггыб.
Кетдиле, джыл тергей,
къонакъбай излерге

межамсыз гугукла
ашыгъыб.

Биченлик сыртлада,
тохтаусуз тырылдай,
джаукъарып бѣдене
джыр джырлайд.
Биз сѣлешмейбиз джукъ,
олтургъанбыз джууукъ.
Тум къара чачынгы
джел тарайд.

Тюбюбюз да кюйюз,
башыбыз да кюйюз,
акъ кемеча,
джюзюб барад ай.
Шош кѣкле — минг джулдуз,
къатымда — бир джулдуз,
къаб-къара чачларын
джел тарай.

Танг атар-атмазлай,
эригиб джангызлай,
бир джулдуз бирине
джан атды.
Насыбдан биз толуб,
экибиз бир болуб
тургъанлай,
бир джарыкъ танг атды.

Джашай келиб,
ашай келиб,
билдим бир зат:
Дуняда
хар не зат да
кеси орнуна
джаратылад.
Джазгы кырдык —
отланыргъа
джаратылад!
Бёрю къойгъа —
джутланыргъа
джаратылад.
Алма битед —
ашар ючюн!
Джанкылыч а
кёкге тиед
джашнар ючюн!
Болад гудулукъ —
тутулсун деб,
Болад аманлыкъ —
Джутулсун деб!
Урлукъ — джерине
себилсин деб!
Насыб — элlege
тёгюлсюн деб!
Джохар терек

ёсюб турду,
төрен гоппан
болур ючюн...
Атам гоппан
пшлеб берди,
акъ айрандан
толур ючюн.
Сен да, къызчыкъ,
ёсюб джетдинг,
мени анама
ашхы келин
болур ючюн!

«Джегетейли — джети джулдуз,
Темиркъазакъ — кеси джулдуз,
Джегетейли джети айланмай
танг атмаз».

Бу сёзлени, хар ким кёре,
Солуу алмай джети кере
Айталмагъан излегенин
табалмаз.

Ойнай эдик джети сабий,
Къатымдагъы — ариу Саний,
Имбашчыгъы имбашыма
къысылыб.

Джан солууум джеталмайын,
Ол сёзлени айталмайын,

Къалгъан эдим мен
тылпыуум тыйылыб.

Сабийлик дженгил кетгенед,
Иги кесек джыл ётгенед,
Кюн кечени, кече кюнню
ашырыб.

Мен Санийни сую эдим,
Саний мени сую эди,
Акъ кёйнунда насыбымы
джашырыб.

Артда биреу келген эди.
Эшик къакъмай кирген эди,
Къыз кёзлеге къарагъан эд
джитирек.

Ол къучагъын кергенинде,
Санийими кёкюрегинде
Тешилгенед мен байлагъан
туйюмчек.

Сау къал, Саний—джарыкъ джулдуз,
Эки кёзюнг — къара къундуз,
Таб болмады артда этген
оюнунг.

Киритсиз мекям кёре эм,
Къадаусуз кюбюр кёре эм
Насыбымы асырагъан
къоюнунг.

«Джетегейли — джети джулдуз,
Темиркъазакъ — кеси джулдуз,
Джетегейли джети айланмай
танг атмаз».

Бу сёзлени, хар ким кёре,
Солуу алмай, джети кере
Айталмагъан
излегенин табалмаз.

МЕН КЕТЕЙИМ

Бөк сууукъма,
Арыгъанма,
Арыгъанма,
Ачма.

Кёб айланыб
Къайтыб келдим,
Къайтыб келдим,
Къачма!

Кёб къыйнама,
Кёб къыйнама,
Къыйнагъанынг
Азмыд?

Джюрегингде
Джашыр да къой
Дертлеринги,
Къазма.

Кетгеними
Унут да къой,
Кечер къарыу
Таб да.

Бир солуюм,
Бир ийнакъла,
Кёзлеринги
Джаб да.

Терслигими,
Терслигими
Ангылагъанма
Энди.

Сокъураннган
Мёлекчады,
Мёлеклеге
Тенгди.

Кёб айланнган,
Кёб айланнган,
Аджашмайын
Къалмайд.

Не джигит да,
Тик джол тутса,
Къалалмайды
Таймай.

Абынмагъан
Сакълай эсенг,
Абынганны
Кечме.

Абынмагъан
Излей эсенг,
Изле энтда —
Кечмид?!

Кеси джазмай,
Биреуленнге
Биреу джазыу
Джазмайд.

Мен кетейим,
Мен кетейим
Къыйнагъаным
Азмыд?!

Къыш келед,
къыш джетед,
джууукъдады!
Къоркъгъаным,
юркеним —
сууукъданды!

Таулада
боранда
инджилликме...
Бир кече
юйююзге
мен келликме.

Этда сен
бек терен
бузласанг а,
Айтмай джукъ,
бек сууукъ
къарасанг а —

Бушуудан
ачыудан да
толлукъма.
Таулада
къарлада
буз боллукъма!

М. Ю. ЛЕРМОНТОВДАН

Шош кече кесим джангыз чыкъгъанма,
Тубанда ташлы джол джылтырайд.
Джулдузла джулдуз бла сѣлешелле,
Тѣгерек да лахоргъа тынгылайд.

Кѣк, алапат джасаныб, сейрди,
Джарыкъ джукъу басханды джерни,
Да мен былай не ючюн кыйналама?
Не кюсейме? Сакълайма нени?

Келлик кюнден сакъламайма джукъ да,
Озгъаннга да ачымайма мен.
Эркинлик бла тынчлыкъны излейме,
Джукъларым келеди бек терен.

Ол къабыр джукъу уа керек тюлдю...
Джукъларгъа сюеме мен алай —
Джашау кючюм санларымдан кетмей,
Кѣкюрегим рахат солугъанлай,

Къатымда сейир ауаз тохтамай,
Сюймекликден татлы джыр джырлай,
Юсюмден да бутакълары салыныб,
Эмен терек хаман шууулдай.

КЪОНАКЪЛЫКЪДА

(Сатирапы чам назмула)

1

«Хурмет» элинде
тургъан эдим
юч кече бла
толу юч кюн.

Тургъан юйюю
алты кызы да,
аналары да,
аталары да ишлей эдиле
къадалыб... джю!

Бири джая эд,
бири тарай эд,
бири арбазда
кюннге джая эд.
Бири бара эд
билезик этиб,
бири ийириб
халы эте эд,
бири чындайла,
бири джаулукъла,
этиб сата эдиле,
базаргъа элтиб.

Андан сора да
«Хурмет» элинде
сейирсиннгеним:
Бир къауумла
кече къалдырыб,
хакъ аладыла
къонакъдаи...
Ала салгъан
къонакъ аш
къыйын энеди
тамакъдан...

Бир чууакъ кюн
 къошдан чкыгъан эм:
 «Аллах джол бер-» —деб,
 тилек тилей.
 Ауур джюкленнген
 арбам аугъан эд,
 «Чамчы» элине
 джетгенлей.

Чепкен сокъгъанча,
 оза эдиле
 «Чамчы» элчиле
 ары бла бери —
 иш бла меннге
 болушмасала да,
 селеше эдиле
 бек тири:

«Аллын ары бур», —
 деген эд бири,
 «Артын бери бур!» —
 деген эд бири.
 «Аз джюклесенг а!» —
 деген эд бири.
 «Къараб келсенг а!» —
 деген эд бири...

Бюкюннге дери да
ариу биле эдим
болгъаныгъызны
чамгъа бек уста...
Бу эдегиле
бачхаларында
битдиредиле,
нени да къюуб,
къобуста.

Джайны джай узуну
ала бары да
бачхалагъа суу сала
чыгъалла къачха.
«Чамчы» элинде
саубитген джашла
бир юч-тёрт кере да
къатын алалла,
къобуста сатыб,
тюшюрюб ачха.

Арбам аугъан кюн
болушалмасагъыз да,
къобуста бачхагъыз
иги битсин...
Эй, къургъакъ сёзлюле,
сизни джай иссиде
бир уллу джангур
джибитсин...

«Паратлы» элде
 тенгим джашайды,
 Таулуладанды,
 Иссады аты.
 Хар баргъаным сайын
 анасы тилейди:
 «Бир алсагъыз,— деб,—
 мынга къатын!»

Аны тоюна
 асыралгъан ёгюз
 джашай келед да
 болады къарт...
 Чалсакъал джаш
 болгъанса, Исса,
 нек туракълайса?
 Не акъыл бард?

Атанг Хочалай
 ол кюнню марай,
 бир кёб бузоуну
 ёгюз этгенди,
 арпа бла асырай...
 Исса тынгылайды,
 ууакъ ышара,
 къашха башында
 юч тюгюн тарай...

«Шоркъялы» элге
 бурунгу джыл
 келгенимде,
 той бар эди
 джууукъ джетген
 бир юйде.

Къыз кѣб эди —
 талайына
 къургъакъ чамла
 этген эдим,
 чурукъларым
 кир эди да,
 тебсемейин
 кетген эдим.

Энтда келдим.
 Быйыл балчыкъ
 тюбемеди
 орамлада...
 Чурукъларым
 урчукъ башча
 джылтырайла, —
 бурулама
 мен бу тойда.

«Шоркъялыны»
 орамларын

кърал асфальт
этгенди.
Қызыларында
кѣз илинир
бир зат кълмай
бары эрге
кетгенди...

Къобузчу кыыз
къобузчугъун
ойнатады,
ариу басыб тиегин,
кыызла ариу
къубулгълла —
бирер джерде
сюелелле
бирери.

Бирин меннге
теджедиле,
толу ангылаб
меннге кълтын керегин..
Кългъланында
хата джокъ эд,
алашагъл
санамасам
сюегин.

Огъары табхагъа
узалыб джетмезлик
чубур къатынчыкъ
къалай алайым?!
Лампа джукъланыб
къалгъаны болса,
Ол бурху затчыкъны
къалай табайым?!

5

Сары алашам тюбюмде,
сыйлы кюнлени биринде
чыгъыб кеси элимден,
«Берекет» элге келдим мен.
Кюн сууукъду —
Джамчы кийдим,
къысдым башлыкъ,
ашыкъчын, алашам, ашыкъ...
«Берекет» элде хапаргъа кёре,
иги къарайла къонакъгъа —
барайыкъ Агъач къулакъгъа.
Элни ичин салыб келебиз,
ары да къараб,
бери да къараб,
кёб сейир-тамаша
кёребиз.
Аллындан айтыб тебрейик:
Орамла узун,

межамла мийик,
кѣбыргѣалары —
акъ кырпыч.
Джашлары джити,
кѣартлары бир тынч,
кѣызлары джылтырай омакъдан.
Чырайлары-сыфатлары
айтырча болуб джомакъда,
келинлик излей джайылгѣан
хар кѣайдан да бери келед.
Толуду мында
Харакет — берекет.
Кириб кѣарасанг хар юйге,
айтылырчады юлгюге.
Хар ким сукѣланырча джашайла, —
Сюйген затларын ашайла.
Агѣач кѣулакѣгѣа джетерге
кѣлюм чыкѣды элимден:
Берекетчиле
шахар базарда
сатадыла
гоккала ишлеб джелимден...
Агѣач кѣулакѣгѣа джетерге,
айтсам тюзюн,
ким да кѣууанырча эд
мени орнумда:
Ара орамгѣа киргенлей,
сохта бишген ийис урду
бурнума.

Такъдыла атымы.
Кирдим да бардым.
Къууанмады алай а,
олахий, къарным:
Къара таба бла бир джаркой
аллыма бердиле:

«Алгъаракъ келсенг,
сохта да бар эди!» —
дедиле.

Эй, арыкъ алашам!

Энтда сынарбыз
Агъач къулакъны
кенги бла тарын..
Атла, дедим —
атламадынг.

Гузаба джетсек,
ким биледи,
башха боллукъ эсе да
сохталаны хапары.

Эндиги джол болсун игиси,
бу джол а мени
бир бек гамайтды
сохталаны ийиси.

Бу затчыкъ ючюн
къалса да
бир кесек кѐлюм,
Берекет элни,
ахырсы,
бек суюдюм!..

Тюзюн айтайым:
Къонакъбай эллени
джери хурметли,
адамы келбетли,
малы токъ...
Джиби-халысы
таб согъулгъанды,
не айтсанг да,
сѣгюлюр джери
чыртда джокъ!..

ЕМЮРНЮ ДАУУ

п о э м а

Б у ш у у

Къобан,
бир кюнню да солумай,
Барады узакъ джерлеге,
Сууукъ толкъунла
тѣнгереyle,
Саркъалла
Азов тенгизге.

Къатын джагъада олтурады,
Ууакъ титирейд санлары —

Къандан да
къызыл
кёрюнелле
Анга
Къобанны суулары.

Ол кюн сайын
хаман джылайды,
Келиб
бу ташлы джагъагъа,
Исси джыламукъ къошулады
Таудан акъгъан
буз суулагъа.

Ол кюн сайын
бирча мыдахды:
Ма бу огъурсуз толкъунла.
Аны насыбын
саркъытхалла,
терен тенгизге шоркъулдаб.

Джашы
аламат
джюзюучю эд, —
Къобан суу бла
биред джаны.
Алай а бир къыш кюн,
сууужъ кюн
толкъун ташайтханды аны.

Андан бери
кѣб джыл кетгенди,
Бушуу а
турад джангылай,
Аны анасы
джуммай-джуммай
Ма энтда
алгынча
джылайд.

Эй, Къобан!
Ариу суу
кѣксюл суу...
Къалай болдунг быллай асы?!
Къалай сыйынды ичинге да
Бу къарт къатынны
дуниясы?!

Джигит уланны джазыкъсынмай.
Алгъан эсенг да
джашауун,
Елген ёлюгюн
бери бермей
Къалай
чыдагъанды
сууунг?

Тынгылайды Къобан,
джууаб бермейд, —
Барады узакъ джерлеге.

Толкун тѣгерейди,
аунайды —
Толкун ашыгъад
тенгизге.

Къандан да
кызыл
кѣрюнеди
Кем-кѣк Къобанны
суулары..
Ууакъ титирейд,
джызылдайды,
Мыдах ананы
санлары..

К ъ о б а н

Суугъа да асыры джууукъ бармай,
къоркъуб
оюлгъуч топракъдан,
Атам юйюбюзню ишлетген эд
Къобан башында —
къабхакъда.

Бизни юйге
түгел
джетгинчи
Эки бѣлюнеед Къобан —
Къалайд аны арасы бла,

хауунча, узун
айрымкан.

Чагъаелле,
къар да кетгинчи,
Анда сап-сары джанкъозла,
Ары тизиле элле хаман,
сюрюу болуб,
чыммакъ
къазла.

Тийре сабийле хар эртденбла,
тохтамай
Не къыш кюн,
не джай,
Бери басыныб
туруучан эк,
Чыкъгъынчы
ингир ала ай.

Анам ингирде кѣргюзте эд
Къабхакъ башындан джумдурун —
Джумдур айтханны
ангылаучан эм:
«Кел, калак, —
суууйд шхуурунг...».

Анам тынчлыкъ табмай джашай эд,
Тыйсам деб
мени

Къобандан,
Башлаб намазын
бир тилек бла,
Аны бла къоба эд андан.

Къобан а
эртде суйдюргенди
Сууун да,
ташын да меннге,
Кимден да артыкъ
табынама
Мен ол келнучю ёзеннге.

Саным бир къатсын деб
сакъламай,
Къоюб солууну,
джукъуну,
Эртде кесиме шох этгенме
Аны
кёмюкбаш
толкъунун.

Эй, къаллай къууанч кюнле бар эд!
Эй, бар эди къаллай заман!
Бизге
кишилик да,
Къарыу да
Аямай
бергенди
Къобан.

Эй, Къобан,
тюшюм да,
тюнюм да
Болгъанды
сени бла бирге,
Елсем да,
сенден узакъ кетмей,
Излей эм
джерге
кирирге.

Сууунг кѣб белляу джыр айтханды,
Мени къалкъытыб
бешикте,
Толкъун тауушну
излерикме,
Қирсем да
къабыр тешикте.

К ъ ы ш

Джашау да Къобанча барады,
Нени да
толу сынатад,
Бериб къууанчны,
зауукъну да,
Бушуу да беред,
сарнатад.

Къыш ол джыл
сакълатмай
келген эд,
Джукъ айтмай,
эслетмей,
сансыз,
Бизни таулагъа
тюзлеге да
Тюшген эди къар
замансыз.

Сууукъ
ёзенни кючлегенед,
Къаты бузлагъан эд Къобан,
Къалын къар басыб,
агъаргъан эд
Ол биз барыучу айрымкан.

Мен ол кече
бек кууаныб эм,
Тёзелмай чыкъгъан эм тангнга...
Джылы тон кийиб
тебрегенме,
Сокъмакъ айырыб,
Къобаннга.

Джылны кёзююу
тёрт тюрлюдю,
Сюйген къайсысын да суйсюн...
Къыш келмей къаллыкъ болмаз энтда,

Алая
кѣзюую бла келсин!

Къышха хазырланмай тургъан зат
Кѣргенд бюгече
аджалын...
Хансха,
терекге,
чапракъгъа да
Мени къайгъырады джаным.

Ариу тизилиб джол джаны бла,
Джашил чакъгъан акъ къайынла!
Ачы сууукъда
титирейсиз, —
Сизге
джюрегим
къыйналад.

Ташлы джагъаны къыйыры бла
Къалын орналгъан суу джеркле!
Келиб,
къаланыб,
басыб къат-къат,
Сизни кър бюкгенди
джерге.

Къагъыб
кърланы
агъызама, —
Къобалла ёрге бутакъла...

Кесим джылынганча
боллукъ эм,
Сизни
джылытсам
къучакълаб.

Къарны басханын
кѣлтюралмай,
Эки джарылгъан тал терек!
Бир зат болушур мадар табмай,
Сениге да
ауруйду
джюрек.

Адам темирден ишленгенчад, —
Кеси джарсыса,
тѣзелед.
Башха зат азаб сынаса уа,
Аны
джюреги
эзилед.

Т у р н а л а

Дагъыда бир зат
болгъанд бюгюн,
Алгъын,
эшта,
болмагъан зат —

Иги кесек джыл узайса да,
Ол зат кёзден кетмей турад.

Джайны тылпыуу
суугъунчу,
Кёкню кёгюнде
саргъала,
Къыбыла тюзлени
аджашдырмай,
Учуб
барыучу
турнала,

Сууукъ кърау тюшюб тебрегинчи,
Кёчюб кетиучю
турнала,
Къышны бир кере да сынамай,
Джазгъа
джетиучю
турнала
Кёргендиле бюгюн
къара кюн:
Басханды
джерни
чыммакъ къар,

Учуб бара,
бюгюн тюшгелле
Сууукъ джерге,
табмай мадар.

Тюшгенле,
кёкде чыдаялмай,
Къанат къагъаргъа
къоймай къыш...
«Эй, болмасын тынч джолугъуз!» — деб,
Болур этилген бир къаргъыш.

Тюшгендиле,
къар джуммакълача,
Тюшгендиле,
боз тубандан,
Тюшгендиле,
буз кесеклеча,
Къаты бузлагъан Къобаннга.

Талгъыр сыртлагъа бузлагъанды
Кёкде
тубанны
мылысы,
Чубур къанатла
къурушхалла,
Келгинчи
кюнню
джылысы.

Узун аякъла — таякълача,
Къылдан къарыусуз
боюнла...
Кюнню-тёзюмню

хатерсиз кыш
Сынайды, этиб оюнла.

Бизни кьонакъла болсала да
Къылбут,
къылбоюн,
джазыкъбаш,
Джоппу джыйылыб
джылыналла, —
Излейле,
бирем-бирем
аш.

Эй, шохларым!
Чырт хомух болмай,
Кюрешигиз кыш бла джигер,
Ачха,
сууукъгъа да чыдагъыз —
Кёб турмай
ариу кюн
тиер.

Тары да,
арпа да,
будай да
Биз бююн себебиз
бузгъа...
Адам
темирден
ишленсе да,
Болад джумушакъ онгсузгъа.

Т о й

Джарым ыйыкъдан
кюн тийгенди, —
Бузну келтиреди
Къобан..
Тёзген тёш ашар, —
деб айталла:
Толгъанды джырдан
айрымкан.

Къайда эсе да
согъулгъанча
Сейир тауушлу
зурнала,
Джоппу джыйылыб,
джыр айталла
Кюнде джылыннган
турнала.

Кёкге талпыуну
суууталмай,
Кетиб, ташайыб
барад къыш..
Кюннге турнала
созулалла,
Джырлайла айтханча
алгъыш.

Ариу тѣгерек
тизилелле,
Бирден тынгылашалла
бузда,

Омакъ тойчула
тынгылашханча,
Чыкѣгынчы таууш
къобуздан.

Кѣагъыб саб-сары
къанаты бла,
Бире
ортагъа киргенлей,

Бузда башланады
турна той,
Кѣзады къуджур
истемей.

Кими сюзюледи,
кими уа,
Аякъ бюгюб,
кюрешед...

Тюрлю тартыула
согъулалла,
Кѣанат харс узакъ
эштилед.

Толу азабны чегиб,
энди
Дуня зауугъу
аладад:

Бири кьобулады,
келинча,
Бири
джангызгъа чанчылад.

Тойну барыуун
сорушдурмай,
Къызыу ойнаталла
санны...

Джашау джоругъу
бир кереме
Джерде болгъан
хар инсанны...

Келсе кыйынлыкъ,
кыйналабыз, —
Къысха тохтатабыз
джырны.

Болум игиге
гюрленсе уа,
Болабыз
къууанч тыбырлы.

Джырлау бла джылау
кѣзюлюдю, —
Джырлайбыз
аны унутсакъ.
Къыйын кюн джолгъа
къараучубуз:
Келемид къууанч деб,
бек сакъ.

Къууанч кюнде уа
къыйынлыкъ бла
Тюбеш сакълагъан
киши джокъ.
Да ол а дагъыда
келеди,
Келед
джюрекге болуб окъ.

О к ъ

Узакъ джолгъа
энтда тебрерча
Болгъалла хазыр турнала,
Бизни къоюб,
бюгюн не тамбла
Учуб кетерикдиле ала,

Бютеу сабийле
джыйылгъанбыз, —

Толу ууучла бла мюрзеу
Эртден азыкъгъа
келтиргенбиз...

Шкок
келтиргенди биреу.

Шкок келтириб,
къоргъашын окъ

Сукъгъанды
темир быргъыгъа,
Мараб,
ууахты джибергенди
Сары къанатлы турнагъа.

Турна тебсеуюн тохтатханды...
Бузда
къан тамчы
къызарад.,.
Учуб тенглери
ташайгъынчы,
Турна мийикге таралад.

Бойну мийикге созулубду,
Тюйюб къанаты бла
бузну,
Барады, барады,
Къалады
баралмай балта узуну...

Ахыр умугун тауусады —
Кёкде
энтда бир
учаргъа...
Кёкге чыкъмазын билгенлей а,
Атады
башын ол суугъа.

Сууукъ суу,
хыны суу
барады,
Барад турнаны да алыб,
Аны кёзлери джумулгъунчу
Туралла кёкге аралыб...

Бир зат болушур мадар билмей,
Къараб тургъанлай
анга биз,
Аны ызындан атылгъанды
Ма ол кюн
бизни бирибиз.

Тенгим алапат джюзюучю эд, —
Къобан суу бла бир эд джаны,
Алай а джаулукъ этиб,
Ол кюн
толкъун ташайтханды
аны.

Андан бери кѣб кюн кетгенди,
Бушуу а
турад джангылай.
Аны анасы
джуммай-джуммай
Ма энтда
алгъынча джылайд.

Суугъа къараса, джызылдайла
Аны бушуулу санлары.
Къандан да
Къызыл кѣрюнелле
Анга Къобанны суулары.

Т и л е к

Андан бери
кѣб суу кетгенди, —
Бушуу а
турад джангылай...
Ана Къобаннга келиученди, —
Ана
джуммай-джуммай
джылайд.

Джашы
аламат джюзюучю эд,
Къобан суу бла
бир эди джаны.

Бергенди джанын,
алайым деб
Суудан
джаралы турнаны.

Джашы ёлгенли
ол джангызды, —
Джангыз кьол
кьагьалмайды харс..
Анга «кюн ашхы!» дерге
болмайд:
Болгъанды джарыкь кюню
чарс.

Анга «кюн ашхы!» деб
айталмай,
Келиб олтурама джууукь..
Къараб бетиме,
чыгъарады
Мени кёзюмден
джыламукь.

— Джыламачын, балам,
джылама,
Къурман болайым джанынга,
Къалсын джашчыкьны
джашауу да,
Насыб юлюшю да
санга.

Халал тенгчикле эдигиз...

Энди

сизни айыргъанды

аджал...

Кесинг кёб джаша,

тенгинге уа

Асыры терк джетгенди

болджал.

Уруш-къазауат деген болмай,

Чууакъ кюн,

бир бош зат ючюн

Джашчыкъ

джашауун бошады деб,

Артыкъ

къыйналама бюгюн.

Анга ушагъан джеринг кёбдю,

Қъалсын

джарыкълай

тюрсюнюнг..

Сен кёб джыл джаша,

Джауума уа

келсин

джашчыкъгъа келген кюн.

Джукъ айтмай,

джукъ кёрмей,

тынгылайма
Ана сѣлешген
сѣзлеге —
Джашыча болсун деб,
тилейме
Тилек
мен саулай тѣлюге.

Хансха,
терекге,
чапракъгъа да
Аны джашыча
къарайыкъ...

Уруш кюн,
чууакъ кюн,
болса да,
Аныча
адам
болайыкъ.

Айтхан сѣзюм
тюз, терс болса да,
Алгъа кесимде кѣрейим, —
Джашау бек татлыды,
ѣлсем а, —
Аны джашыча
ѣлейим.

Ё м ю р н ю д а у у

Замап да Қьобанча барады,
Мычымайын
хаман алгъа...
Сабий джолунгу тауусхунчу,
Келесе
джашау арагъа.

Татлы тюш,
джарыкъ тюш
кетгенча,
Кетгенди бизден сабийлик...
Назик талчыкъла танымазча
Ёсгендиле бюгюн мийик.

Қъараб-къарагъынчы
Джетген къыз
болгъанды гитче эгечим —
Ийиб тебрегендиле
бир-бир
Мени атама келечи.

Бире уа
артыкъ бек къызгъанды, —
Сабий тенгимди мени ол.
Излемесе ол
ушата эм
Джууукъ болургъа бизге джол.

Эшитсенг, айыб этме,
керти сёзд!
Сёзюм джанынга тийсе, кеч.
Бир болмай,
джюз болсала да,
Сеннге теджеме эм
бир эгеч!

Сени кёргенлей,
кёрюнеди
Мени кёзюме бир сурат:
Турна,
буз туююб къанаты бла,
Кёкню кёгюне
таралад.

Ачы къол,
мурдар къол
атхан окъ
Тешгенди аны кёкюрегин...
Къалган затынга
сёзюм джокъду,
Къатыды асыры
джюрегинг.

Къаты
темирден да къатыды,
Неге да чыдайды,
тёзед...
Баргъан джолунда уа,
аямай,

Нени да темирча эзед.
Ёмюр да — темирди,
къатыды,
Алай а
айтады ёмюр:
«Къаты болмагъыз, —
этериксиз
Бютеу джер юсюн
кюл-кёмюр.

Айтады ёмюр:
«Кесиб ал да
эски шкогунгу быргъысын,
Ишлет сыбызгъы —
андан энди,
Окъла чыкъгъанча,
джыр чыкъсын.

Шкок атылгъан таууш болмай,
Сени
сыбызгъынг
согъулсун!
Кёкде
турнала
учсала да,
Нёгер
сыбызгъы джыр
болсун!..

Б А Ш Л А Р Ы

Мурат	5
Насыб	6
Сый джойсам	8
Таш сурат	9
Сокъуранмайма	11
Дугъум терек	11
Ол ташлыды, алай а	12
Атам	12
Тойда	13
Къарт анамы джашлыгъы	15
Тил джангызды	17
Гюрбеджиде	18
Джолоучу	21
Тенгим айтхан назму	24
«Елген кюнюмде»	25
«Сангырау адам...»	27
«Джол болмайды джолоучусуз»	28
«Дыранбаш эд юйчюгюбюз...»	28
«Атам алкъын къазауатдан...»	29
Турнала	29
Салам, тенгиз	30
Кюреш, тенгиз	32
Сау къал, тенгиз!	34
Къара тенгиз мыдах эди	34
Турчун ёрге, алакъашым	35
Айю мамурач	37
Ай кече	40
Сокъ къобузуна	41
Экибиз (в а л ь с)	42
«Джашай келиб...»	44
«Джетегейли — джети джулдуз...»	45
Мен кетейим	47
«Къыш келед...»	49
М. Ю. Лермонтовдан	50
Къонакълыкъда (с а т и р а л ы ч а м н а з м у л а)	51
Ёмюрню дауу (п о э м а)	61

ИБ 529

Батчаев Мусса Хаджи-Кишиевич

ВЕЛЕНИЕ ВЕКА

стихи и поэма

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов
Художник Ю. Б. Карасов
Художественный редактор М. П. Бертник
Технический редактор М. Ф. Перепадя
Корректор К. А.-К. Салпагарова

Сдано в набор 20-VI-1978 г. Подписано в печать 2-I-1979 г.
Формат 60x90¹/₃₂. Бумага типографская № 1. Печ. л. 2,75.
Уч.-изд. л. 3,12. Заказ № 3015. Тираж 800 экз.
БУ 84005. Цена 35 коп.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства.
Черкесск, пл. Кирова, Дом печати.

Карачаево-Черкесская областная типография,
Черкесск, Первомайская, 47.

Б 28

Батчаев М. Х.-К. Веление века. Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства.

В сборник вошли две поэмы и лирико-философские стихи, написанные автором в последние годы. В них на первом плане — человек, его взаимоотношения с обществом, с окружающей природой, высокое призвание людей — быть мудрыми хозяевами земли.

С (карач.) 2

